

НАУКОВО-ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

Науково-видавнича діяльність є одним з основних статутних завдань Академії щодо оприлюднення результатів наукових досліджень та сприяння формуванню стратегічного напрямку її подальшого розвитку. Як і в попередні роки зусилля установ Академії в науково-видавничій діяльності були спрямовані на широке ознайомлення наукової громадськості з сучасними досягненнями вчених НАН України, випуск соціально значущих видань, зокрема, енциклопедичних, ефективну роботу періодичних видань.

До 150-річчя від дня народження академіка В.І. Вернадського, яке наукова спільнота відсвяткувала 12 березня 2013 року, установами НАН України підготовлено і випущено вибрані праці ученого у 10 томах. Знані українські науковці більш ніж з 10 академічних установ, які брали участь у підготовці видання, уклали коментарі до праць В.І. Вернадського з урахуванням сучасних наукових досягнень.

За загальнодержавним проектом "Українська книга – 2013" побачив світ третій том "Шевченківської енциклопедії" у шести томах, підготовленої Інститутом літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України.

Звітного року у межах виконання державного замовлення на підготовку та випуск видавничої продукції НАН України продовжено роботу за енциклопедичними проектами: видано останній десятій том "Енциклопедії історії України" (у 10-ти томах), 13 том "Енциклопедії сучасної України" (у 30-ти томах), четвертий том двадцятитомного "Словника української мови", виготовлено оригінал-макети п'ятого та шостого томів "Шевченківської енциклопедії", продовжено підготовку "Енциклопедії міжнародного права", "Історії української літератури" та "Франківської енциклопедії".

Також було продовжено проекти "Українська наукова книга іноземною мовою" та "Наукова книга. Молоді вчені". Англійською мовою у ВД "Академ-періодика" НАН України видано три монографії: "Великомасштабна взаємодія океану з атмосферою та її вплив на глобальний та регіональний клімат" ("Large-scale ocean-atmosphere interaction and its impact on global and regional climate variability", автор – член-кор. НАН України О.Б. Полонський), "Інфінітезімальна геометрія просторових відображень" ("Infinitesimal geometry of spatial mappings", автори – член-кор. НАН України Гутляньський В.Я. та Рязанов В.І.), "Темна енергія: спостережувані підстави і теоретичні моделі" ("Dark energy: observation evidence and theoretical models") – перший том трьохтомника за редакцією акад. НАН України В.М. Шульги "Темна енергія і темна матерія у Всесвіті" ("Dark energy and dark matter in the Universe").

За проектом "Наукова книга. Молоді вчені" звітнього року побачили світ 5 монографій молодих учених. Одна з них – колективна: "До теорії відображень класів Соболева та Орлича–Соболева" (Д.О. Ковтонюк, Р.Р. Салімов, Є.О. Севостьянов, Інститут прикладної математики і механіки НАН України). Три роботи молодих науковців представляють секцію фізико-технічних і математичних наук, а решта – секцію суспільних і гуманітарних наук.

Протягом 2013 р. установами НАН України видано 776 назв наукових книг, з них 576 монографій та 200 збірників наукових праць.

ДП "НВП "Видавництво "Наукова думка" НАН України" випустило у світ 54 назви книг загальним обсягом 1401,1 обл.-вид. арк.

За державним замовленням на випуск видавничої продукції Національної академії наук України видавництвом "Наукова думка" було видано 45 назв книг тиражем 13 тисяч 72 примірники і загальним обсягом 994,7 обл.-вид. арк., з яких 36 назв наукових монографій (709,6 обл.-вид. арк.) – за проектом "Наукова книга". Окрім них, до друку підготовлено 27 оригінал-макетів наукових монографій загальним обсягом 435,5 обл.-вид. арк.

Серед видань фізико-математичної та технічної літератури слід відзначити монографію акад. НАН України Сергієнка І.В. "Наукові ідеї В.М. Глушкова та розвиток актуальних напрямів інформатики". Видано дві монографії, які є результатом плідної співпраці вчених з різних установ Академії: "Плазменные технологии и оборудование в металлургии и литейном производстве" (кер. авт. кол. акад. НАН України Б.Є. Патон, Інститут електрозварювання ім. Є.О. Патона НАН України та Фізико-технологічний інститут металів і сплавів НАН України) та "Высокоэнергетические постоянные магниты на основе сплавов системы неодим–железо–бор: химия, материаловедение, применение" (Інститут фізичної хімії ім Л.В. Писаржевського НАН України і Інститут проблем матеріалознавства ім. І.М.Францевича НАН України). Серед видань природничої літератури слід відзначити монографію чл.-кор. НАН України Е.В. Луговського, Є.М. Макогоненка та акад. НАН України С.В. Комісаренка "Молекулярные механизмы образования и разрушения фибрина. Физико-химический и иммунохимический анализ" та монографію Н.М. Бережної "Семейство интерлейкинов: биология и онкогенез". Серед видань соціогуманітарних напрямів наук у звітному році слід відзначити вихід з друку першого тому "Історії української літератури" та завершальних томів фундаментальних енциклопедичних проєктів "Історія української культури" та "Енциклопедія історії України".

Кількісні показники ДП "НВП "Видавництво "Наукова думка" НАН України" за 2009–2013 рр. наведено в табл. 1.

Роки	Назв книг	Обсяг (обл.-вид. арк)	Тираж (тис. прим.)	Назв монографій*
2009	37	957,0	5,6	13
2010	68	1717,3	38,3	54
2011	51	1484,2	46,3	32
2012	59	1648,0	47,6	40
2013	54	1401,1	34,7	39

* видано за державним замовленням

Видавничим домом "Академперіодика" НАН України у 2013 р. видано 242 випуски академічних журналів загальним тиражем понад 54,0 тис. примірників та обсягом майже 3,0 тисячі обл.-вид. арк. Зокрема, 170 випусків 28 видань за Програмою підтримки журналів НАН України, серед яких академічний науково-популярний журнал "Світогляд".

Окрім журналів у Видавничому домі "Академперіодика" НАН України побачили світ 35 книжкових видань загальним обсягом 696,46 обл.-вид. арк. і тиражем 11,43 тис. прим., з них 15 назв – в межах виконання державного замовлення НАН України. На особливу увагу заслуговують видання, присвячені засновнику грудної та серцево-судинної хірургії в Україні академіку М. М. Амосову "М.М. Амосов. До 100-річчя від дня народження" та видатному ученому-фізику й організатору науки, президенту АН СРСР у 1975–1986 рр., А.П. Александрову до 110-річчя від дня народження "А.П. Александров та українська наука". У книзі про М.М. Амосова, окрім статей про його яскраве життя і невпинну працю вміщено повний текст одного з найкращих творів М.Амосова "Думи і серце". Серед довідкових видань – книги з серії "Біобібліографія вчених України" про академіків НАН України В.П. Горбуліна та В.Г. Манжелія. Випущено і традиційні щорічні видання – "Звіт про діяльність Національної академії наук України" та "Національна академія наук України. Анотований каталог книжкових видань" за 2012 рік, чергові випуски (сьомий і восьмий) загальноакадемічної книжкової серії "Наука України у світовому інформаційному просторі".

Цього року науковцями НАН України видано 398 назв навчальної, довідкової, енциклопедичної, художньої та науково-популярної літератури. Серед них – колективна монографія "Молекулярна філогенія та сучасна таксономія наземних спорових рослин", підготовлена фахівцями з Інституту

ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України разом зі співробітниками наукових установ Австралії, Кореї, Німеччини, Польщі, Фінляндії, Чеської Республіки та Швеції; двотомне видання "Физико-технические проблемы современного материаловедения" (Відділення фізико-технічних проблем матеріалознавства НАН України, голова редколегії акад. НАН України І.К. Походня). Колективне видання "Международной ассоциации академий наук – 20 лет" за редакцією акад. НАН України В.Ф. Мачуліна, здійснене до 20-річчя від дня заснування Міжнародної асоціації академій наук, започаткованої за ініціативи акад. НАН України Б.Є. Патона. Співпрацю з освітянами ілюструють підготовлені Інститутом металофізики ім. Г.В. Курдюмова НАН України спільно з навчальними закладами Російської Федерації "Основы динамической дифрактометрии функциональных материалов" та "Основы интегральной многопараметрической диффузодинамической дифрактометрии" (автори – акад. НАН України В.Ф. Мачулін, акад. НАН України В.Ю. Сторіжко та ін.) та відеопідручник "Прикладная статистика" (Інститут економіки промисловості НАН України). Вперше у вітчизняному літературознавстві проблематику українського шістдесятництва досліджено у монографії Людмили Тарнашинської "Сюжет доби: дискурс шістдесятництва в українській літературі ХХ століття", підготовленої Інститутом літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України.

Кількість назв наукових монографій, виданих співробітниками НАН України у 2013 р., становить 576, з них у академічних видавництвах – Видавництві "Наукова думка" та ВД "Академперіодика" НАН України – 63 назви (8 %).

У інших вітчизняних видавництвах опубліковано 45 % наукових монографій – 258 назв. Обсяг цих книг понад 6,0 тис. обл.-вид. арк. Серед них – актуальне видання "Геологические основы и методы прогноза взрывоопасности угля, пород и газа" (Інститут геотехнічної механіки ім. М.С. Полякова НАН України), монографія "Проблеми теорії конституційного права України" (Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України) та інші.

Зарубіжними видавництвами звітного року випущено 90 назв наукових монографій учених НАН України, це максимальний показник за останні 15 років. Більшість книг видано представництвами Springer у різних країнах, наприклад, видання "Offbeat integral geometry on symmetric spaces" (Інститут прикладної математики і механіки НАН України). Сучасні проблеми в інформаційних та обчислювальних технологіях розглянуто у двотомній монографії "Current problems in information and computational technologies"

(Інститут кібернетики НАН України), опублікованої у видавництві Lublin University of Technology (Польща). Найбільш повна наукова праця з хімії та металургії амальгам "Mercury Handbook. Chemistry, applications and environmental impact", підготовлена працівниками Інституту загальної та неорганічної хімії ім. В.І. Вернадського НАН України та видана у видавництві Royal Society of Chemistry, Cambridge (Велика Британія).

Наукові монографії вітчизняних фахівців випущені також видавництвами Білорусії, Великої Британії, Республіки Казахстан, Литовської республіки, Князівства Ліхтенштейн, Нідерландів, Польщі, Придністровської Молдавської республіки, Росії, Румунії, Сінгапуру, США, Туреччини, Хорватії, Швейцарії.

На власних поліграфічних дільницях установ НАН України опубліковано 165 назв монографій обсягом понад 3,1 тис. обл.-вид. арк. Наприклад, підготовлена великим колективом авторів монографія у 8 томах "Карпатський регіон: актуальні проблеми та перспективи розвитку" (Інститут регіональних досліджень НАН України), монографія "Проблемы безопасности атомной энергетики. Уроки Чернобыля" (Інститут проблем безпеки атомних електростанцій НАН України), колективна монографія "Безпека водних ресурсів України у глобальному вимірі", за редакцією акад. НААН України М.А. Хвесика (ДУ "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України") та монографія О.Г. Рудой "Мовне питання як об'єкт маніпулятивних стратегій у сучасному українському політичному дискурсі" (Інститут української мови НАН України).

Поточні праці науковців публікувалися у 87 наукових і 1 науково-популярному журналі та 42 збірниках НАН України, у періодичних, а також у серійних книжкових виданнях установ НАН України, сумарна кількість яких становить близько 150. Десять наукових журналів НАН України англійською мовою в Україні видають академічні наукові установи власними силами. Зарубіжні видавці перекладають і видають англійською мовою 21 журнал, два з яких – "Український біохімічний журнал" та "Вестник зоологии" видаються в електронному вигляді. Приємно відзначити, що видання "Технічна електродинаміка" ("Technical Electrodynamics", Інститут електродинаміки НАН України) та "Фізіологічний журнал" ("Fiziologichnyj Zhurnal", Інститут фізіології ім. О.О. Богомольця НАН України) звітного року включено до наукометричної бази Scopus.

Узагальнені показники випуску наукової видавничої продукції НАН України протягом 2009–2013 років представлені у табл. 2.

Роки	Книги		З них монографій		Статей	
	Назв	Обсяг (обл.-вид. арк.)	Назв	В тому числі виданих за кордоном	Всього	В тому числі в закордонних журналах
2009	901	17888,7	671	45	25963	4495
2010	871	17769,4	654	55	25886	5048
2011	786	15197,0	554	67	25345	5495
2012	785	16574,0	571	74	25352	5405
2013	776	14644,9	576	90	27258	5949

Протягом звітнього року Академія брала активну участь у вітчизняних та міжнародних видавничих конкурсах і виставках, результати яких засвідчили високий рівень підготовки і видання наукової та науково-популярної продукції.

6–8 листопада цього року у Москві відбулася чергова сьома Сесія Ради з книговидання при Міжнародній асоціації академії наук. Сесію було присвячено 285-річчю академічного книговидавництва в Росії.

Традиційно під час Сесії було оголошено підсумки щорічного Міжнародного конкурсу на кращий науково-видавничий проект "Научная книга". У конкурсі 2013 року взяли участь 18 видавництв та видавничих організацій з восьми країн – учасниць СНД, а також з Болгарії. Вони представили на конкурс сорок книжкових видань.

Нагороди отримали п'ять наукових видань Академії. Видавництво "Наукова думка" НАН України визнано лауреатом конкурсу в номінації "Гран-Прі" за книгу Н.М. Мхітаряна "Человек и жилище", у номінації "Природничі науки" перемогу здобула колективна монографія співробітників ННЦ "Харківський фізико-технічний інститут" НАН України "Вакуумная дуга. Источники плазмы, осаждение покрытий, поверхностное модифицирование", цього ж видавництва.

Видавничий дім "Академперіодика" НАН України став переможцем конкурсу в номінації "Природничі науки" за видання українського перекладу всесвітньо відомого університетського підручника О.С. Давидова "Квантова механіка" за науковою редакцією акад. НАН України В.М. Локтева. Диплом лауреата присуджено в номінації "Суспільні науки" за англomовну монографію Volodymyr Lytvynov "Ukraine: Seeking Its Identity. The 16th – Early 17th Centuries. Historical and Philosophical Essay" (В.Д. Литвинов "Україна в пошуках своєї

ідентичності. XVI – початок XVII століття. Історико-філософський нарис"), у номінації "Наука про книгу" – монографії О.Г. Вакаренко, А.І. Радченко "Науково-видавнича діяльність Національної академії наук України: 2002–2011 рр."

В червні 2013 р. на XIV Всеукраїнській виставці-форумі "Українська книга на Одещині" у номінації "Сучасне літературно-художнє видання" Видавництво "Наукова думка" НАН України було нагороджене дипломом переможця за книгу В.Г. Дончика "Неминуче й неминуще". На конкурсі "Мистецтво книги України" дипломами першого ступеня нагороджені колективна монографія Інституту історії НАН України "Нариси історії української революції 1917–1921 рр." у двох томах та монографія В. Литвина "Україна: хроніка поступу 2001–2010 рр."

В рамках діяльності Ради з книговидання при МААН ВД "Академперіодика" НАН України забезпечив представлення періодичних і книжкових видань НАН України на міжнародних книжкових виставках у Ашгабаді (Туркменістан), Алмати (Республіка Казахстан) та Кишиневі (Республіка Молдова).

З метою посилення координації видавничої діяльності, підвищення кваліфікації співробітників видавничих підрозділів установ НАН України та вирішення наріжних видавничих питань, Науково-видавнича рада та Видавничий дім "Академперіодика" НАН України звітнього року провели IV загальноакадемічну науково-практичну конференцію "Наукова періодика: традиції та інновації". До виступів були запрошені фахівці з Книжкової палати України імені Івана Федорова, Української академії друкарства, очільники редакційних колегій журналів та видавничих підрозділів установ НАН України. Звітнього року у форматі науково-практичної конференції ВД "Академперіодика" відбулася зустріч з онлайн-видавцем та розповсюджувачем наукової літератури компанією VERSITA (Республіка Польща). Практичні аспекти просування українських наукових видань до провідних світових баз наукометричної інформації, перевидання наукових журналів НАН України та проблем, пов'язаних з цитуванням опублікованих в Україні неангломовних видань, було розглянуто також на робочих нарадах, проведених за ініціативи Науково-видавничої ради НАН України із залученням представників корпорацій – інтеграторів баз наукової інформації Elsevier, EBSCO, Springer. Значне зацікавлення наукової спільноти викликала чергова конференція, організована ДП "НВП "Видавництво "Наукова думка" НАН України" – "Українська наукова термінологія. Фізико-математичні та технічні науки".

Детальна інформація щодо видавничої діяльності установ НАН України наведена в табл. 5 "Додатків".